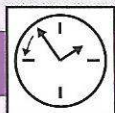
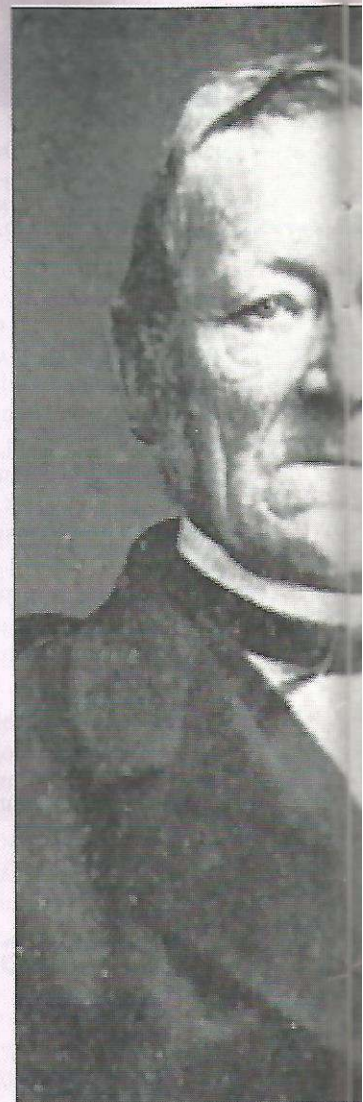

VOORGANGERS: DIERENARTSEN UIT VROEGER TIJD (34)

FRANCISCUS CORNELIS HEKMEIJER (1809-1886)

Veterinair verleden

GEDurende de periode Numan van 1821-1851 werd de grondslag gelegd voor het diergeneeskundig onderwijs in Nederland; in de periode Hekmeijer van 1851 tot 1881 kreeg dit onderwijs een bredere onderbouwing en tevens ondervond het beroep een algemenere erkenning. Dit alles was voor een groot deel mede te danken aan Hekmeijer.

Franciscus Cornelis Hekmeijer werd te Utrecht in 1809 geboren als zoon van een notaris. Al vroeg werd hij door zijn vader aan het werk gezet doordat deze hem eindeloos aktes liet overschrijven. Later beklagde Hekmeijer zich wel eens dat dit ten koste van zijn schoolopleiding was gegaan.

Toen er in 1826 twaalf plaatsen voor de opleiding tot veearts beschikbaar werden gesteld door het Fonds van de Landbouw, deed hij met goed gevolg zijn toelatingsexamen. Zijn broer E.J.W. Hekmeijer was hem al voorafgegaan en inmiddels afgestudeerd en als veearts 1^e klasse in Loenen benoemd.

Franciscus was een buitengewoon leergierige student. Zijn bewaard gebleven collegedictaten verraden zijn schrijftraining op het notariskantoor; zij zijn tot in de puntjes verzorgd en zouden zo voor druk gebruikt kunnen worden. Zij geven ons een uitstekend beeld van de leerstof en het kennisniveau van die tijd. Hij studeerde in 1830 met lof af als veearts 1^e klasse, waarna hij zich per 31 augustus van dat jaar in Baarn vestigde met een toelage van f 500.- vanwege het Veefonds.

Na het uitbreken van de Belgische onlusten meldde hij zich in februari 1831 als adjunct-paardenarts bij het leger en drie maanden later kreeg hij een definitieve benoeming tot paardenarts. Zijn jaarsalaris bedroeg toen f 700.- inclusief 'vivres, brand en fourage'. Nadat hij op verschillende plaatsen gediend had, werd hij in 1848 benoemd tot leraar aan de KMA te Breda om les te geven in de kennis van het paard. Dat hij niet alleen geïnteresseerd was in zijn vak maar ook in geestelijk-maatschappelijke problemen, mag blijken uit het feit dat hij in Breda toegetreden is tot de Orde van Vrijmetselaren. In 1851 werd hem gevraagd leraar te worden aan de Veeartsenijsschool in Utrecht en wel tegen een jaarsalaris van f 1400.-

Tegen het einde van de periode Numan verkeerde de 'Utrechtse' opleiding in een grote crisis. Het aantal nieuwe leerlingen was hard teruggelopen; kon men tot midden van de jaren veertig steeds op een tiental kandidaten rekenen, in de zeven jaren tussen 1848 en 1855 waren slechts zeven leerlingen aangekomen. Het voornemen van Koning Willem III om de 'School' het predikaat 'koninklijke' te geven werd door Thorbecke getorpedeerd. Er was discussie of Utrecht wel de juiste vestigingsplaats was en of een verplaatsing en een samenvoeging met een landbouwkundige school niet de voorkeur zou verdienen. In 1851 werd besloten de veeartsenijsschool het niveau te geven van de klinische scholen tot opleiding van chirurgijns en plattelandsheermeesters. Het zou daarmee uitsluitend een opleiding voor de veeartsenijpraktijk worden en niet langer een instelling voor wetenschappelijk onderzoek zijn. Een van de gevolgen was dat de docenten de titel van hoogleraar werd ontnomen en dat zij voortaan leraar heetten. Hekmeijer werd een van de vijf nieuw aangestelde leraren. Zijn vakkenpakket was zeer uitgebreid: ontleedkunde, fysiologie (tot 1872), natuurlijke geschiedenis der huisdieren, exterieur en raskennis van het paard, theoretisch hoefbeslag, en geschiedenis van de veeartsenijkunde. Later kwamen daar nog bij: de ziekten van de hoef (van 1860-1872), de recepteer- en artsenijbereidkunde (tot 1873), de veeartsenijkundige politie en de gerechtelijke veeartsenijkunde. Het aantal vakken was zo groot, dat de studenten van alle jaren Hekmeijer voor zich hadden. Men sprak daarom wel van 'de tijd van Hekmeijer'. Zijn colleges werden gekenmerkt door grote helderheid en zoals zijn latere biograaf Schimmel zegt, 'door een humane en deftige toon'. Zijn invloed is van grote waarde gebleken voor vele generaties studenten.

Daarnaast heeft Hekmeijer enorm veel gepubliceerd. Zo vinden we in de *Catalogus van de Bibliotheek der Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde* uit 1903 een lijst van 370 publicaties en referaten van zijn hand. Het was weliswaar nauwelijks origineel werk (het merendeel bestond uit vertalingen, bewerkingen en samenvattingen), maar het getuigt van zijn ijver en zijn liefde voor het vak, waarvan hij de resultaten aan een wijdere kring bekend wilde maken. Samen met de officier van gezondheid F. Rienderhoff richtte Hekmeijer in 1847 het '*Repertorium, Tijdschrift voor de Geneeskunde in al haren omvang*' op, waarin regelmatig artikelen van veeartsen verschenen. Helaas was dit tijdschrift een kort leven beschoren. In 1854 verscheen het laatste deel. Opstellen van veterinaire aard publiceerde Hekmeijer verder in het *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* en zijn voorlopers, *De Boerengoudmij*, *De Landbouwcourant* en in het *Magazijn voor Landbouw en Kruidkunde*.

Behalve verdienstelijk als leraar en als publicist is Hekmeijer van eminent belang geweest bij het tot stand brengen van een landelijke organisatie van dierenartsen. Er waren wel provinciale verenigingen van veeartsen zoals een Groningse (1842), een Zuidhollandse (1846) die zich de 'Maatschappij ter Bevordering van de Veeartsenijkunde in Nederland' noemde, een Overijsselse (1846), een Utrechtse (1847), een Noordhollandse (1847), een Friese (1847) en een Zeeuwse (1848), maar deze leden op een enkele na een kwijnend bestaan. In 1848 is op initiatief van de Zuid-Hollandse vereni-

ging getracht een landelijke vereniging van Rijks-Veeartsen te formeren. Zo ontstond het 'Centraal (na 1853: Nederlandsch) Veeartsenijkundig Genootschap' waarin de provinciale verenigingen vertegenwoordigd waren met Hekmeijer als voorzitter en vanaf 1855 als thesaurier. Bij het tienjarig bestaan van dit genootschap werd geconstateerd dat de vereniging wel voor een zekere band had gezorgd maar toch niet optimaal floreerde. De verbindingen in het land waren gebrekkig, waardoor de communicatie belemmerd werd en op de jaarvergaderingen niet altijd alle provinciale verenigingen vertegenwoordigd waren. Nergens beter dan in haar door Hekmeijer geredigeerde *Verhandelingen* (1/2, 1850 - 11/12, 1861) vinden we weerspiegeld hoe de veeartsenijkunde er in die dagen voorstond; zij vullen - samen met de in 1860 door de Zuid-Hollandse Maatschappij eenmalig uitgegeven *Verzameling van veeartsenijkundige bijdragen* onder redactie van Hengeveld, Jennes en Swart - de lacune tussen het einde van het *Repertorium* en de start van het *Tijdschrift voor Veeartsenijkunde en Veeteelt*. In maatschappelijk opzicht heeft het Genootschap nauwelijks op enig succes kunnen bogen. Alexander Numan adviseerde negatief toen het om koninklijke goedkeuring vroeg en de adressen aan de regering om het empirisme te beteugelen bleven zonder gehoor. De afdeling Zuid-Holland bedankte voor het lidmaatschap. In 1862 kwam er een verzoening tot stand gevolgd door een fusie van het Veeartsenijkundig Genootschap en de Zuid-Hollandse Vereniging, waardoor de *Maatschappij ter bevordering der veeartsenijkunde en veeteelt in Nederland* tot stand kwam, de latere KNMvD. Zonder overdrijving kan worden gesteld, dat Hekmeijer (samen met Hengeveld, over wie de volgende aflevering in deze reeks zal gaan) de drijvende kracht was achter het streven naar een landelijke organisatie van veeartsen. De veterinaire organisatie werd pas compleet, toen in 1879 ook het vanouds actieve Groninger Veeartsenijkundig Genootschap als afdeling toetrad. Eén van de doelstellingen van de in 1862 opgerichte Maatschappij was het uitgeven van een eigen tijdschrift. Hekmeijer ging, althans voor de eerste drie jaargangen, weer deelnemen aan de redactie ervan. Daarnaast werd hij ook tot penningmeester van het bestuur benoemd.

Hekmeijer onderscheidde zich van de andere veterinaire door zijn goede manieren, zijn beschaving, zijn mensenkennis en zijn omgangsvorm met mensen van aanzien. Zo heeft hij ongetwijfeld ook bijgedragen om het aanzien van de veeartsenijkunde te verbeteren.

Zijn persoonlijk leven was niet zonder zorgen. Zijn eerste verloofde overleed en toen hij met haar zuster trouwde, overleed deze in het kraambed, nadat ze een dood kind gebaard had. In 1858 trouwde hij weer en uit dit huwelijk werden een dochter en twee zoons geboren. In zijn latere jaren werd Hekmeijer veel geplaagd door astma en reuma. Hij overleed in 1886, nadat hij nog vijf jaar van zijn pensioen had kunnen genieten.

Met Hekmeijer is een van de belangrijkste Nederlandse veterinaire voorgangers uit de negentiende eeuw heengegaan. Behalve verschillende militaire eerbewijzen heeft hij ook voor zijn vakkundigheid erkenning gekregen, zo werd hij benoemd tot erelid van het Natuurkundig Genootschap te Breda, corresponderend lid van de Académie royale de Médecine de Belgique, erelid van de Royal College of Veterinary Surgeons te Londen, lid van verdienste van de Maatschappij van Landbouw en van verschillende Provinciale Veeartsenijkundige Verenigingen.

Deze rubriek wordt verzorgd door leden van het Veterinair Historisch Genootschap.

E.P.O.

LITERATUUR

D.F. van Esveld. Catalogus van de Bibliotheek der Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde. Utrecht, 1903: 35-53.

C. Offringa. Van Gildestein naar Uithof. Dl. 1. Utrecht, 1971. Hoofdstuk 5 en pagina 185-186.

H. Rozemond. De statu nascendi. Kleine voorgeschiedenis van de Maatschappij ter Bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland (1840-1862). Diergeneeskundig memorandum, 1987; 34, 196-208.

W.C. Schimmel, in: Nieuw Nederlands Biografisch Woordenboek. Dl. 1. Leiden, 1911. k. 1061-1062.

W.C. Schimmel. [In memoriam] F.C. Hekmeijer. Tijdschrift voor Veeartsenijkunde en Veeteelt, 1886; 13: 243-254.